

A közgazdász és a jogász véleménye

Novemberi első lapszámunkban összeállítást közzeltünk a JATE, a SZOTE és a JGYTF oktatóival, hallgatóival arról, hogyan vélekednek az országgyűlés őszi ülészakaról és a kormányprogramról. Ígértük az összeállítás bevezetőjében a közgazdász és az alkotmányjogász választát, melyben reagálnak a felvetett és akkor megválaszolatlanul maradt kérdésekre. Dr. Égető Emese, a JATE Politikai Gazdaságtani Tanszékének docense a kormányprogrammal kapcsolatos felvetésekre, míg dr. Kukorelly István, az ELTE Államjogi Tanszékének adjunktusa az országgyűlés szerepével és működésével összefüggő kérdésekre válaszol.

Dr. Égető Emese: Mint cseppben a tenger, úgy tükröződnek ezekben a véleményekben azok a problémák, amelyek egész társadalmunkat foglalkoztatják. Arra nem tudok vállalkozni, hogy az interjúban felvetődött kérdéseket megválaszoljam, vagy éppen „reagáljak” rájuk. Csúpan hozzáfűzhetem saját véleményemet.

Általában jellemzőnek tekinthetjük, hogy a közvélemény a kibontakozási programot kéri számon a kormány programjától. Pedig itt két különböző dologról van szó. A gazdasági-társadalmi kibontakozási program a párt programja, amelyet az MSZMP KB július 2-án fogadott el. Ez a program eleve két szakaszra tagolódik, amelynek első része csak a stabilizációt foglalja magába, amelyet majd követ a második szakasz, a tényleges kibontakozás. Az országgyűlés által elfogadott kormányprogram 1987 szeptemberétől 1990 december végéig szól, és érthető módon a párt programjának csupán az első szakaszát, a stabilizációt vállalja fel. Azok az észrevételek tehát, amelyek a kibontakozással, a hosszabb távú perspektívával kapcsolatosak voltaképpen a pártprogramnak szólnak, csak a kormánynak címeztek őket. (Társadalmi program a politikai rendszer átfogó reformja, az értelmiség és a tudás helyzete, ígérni legalább hosszabb távon az egyén számára, hogy ha többet és jobban dolgozik, majd jobban is él stb.) Egy rövid távú program reálisnak csakis stabilizációs jellegű lehet. Számonkérhetjük tőle ugyan a kizárólag hosszabb távon megoldható feladatokat is, de csak „lányomnak mondom, menyem is értsen belőle” alapon. Illetve még valamit. A stabilizációs szakasz nem jelenthet „túlélési” programot. A stabilizációnak magába kell foglalnia a kibontakozás előfeltételeinek, sőt egyes elemeinek a megteremtését is, hiszen igazi cél nem egy — a külső körülmények által előidézett — átmeneti jellegű nehéz időszak átvészelése, hanem alkalmazkodás a tartósan megváltozott, sőt állandóan változó körülményekhez. Ehhez viszont összhangnak kell lennie a rövid- és hosszútávú célok között. Úgy vélem ezen a ponton kezdődnek azok a problémák, amelyek már valóban a kormányprogrammal kapcsolatosak.

Kétélyek a közvéleményben — már az országgyűlés előtt is — éppen azért kaptak hangot, mert az elmúlt időszakban már előfordult, hogy jó határozatok éppen a végrehajtás rövid- és hosszútávú feladatokra való felosztása következtében nem valósultak meg.

A 80-as évek elején — ugyanezen célokkal — megfogalmazott és elfogadott program is a stabilizációtól tette függővé a kibontakozást. A rövid- és a hosszútávú feladatok különválasztása viszont azt eredményezte, hogy az alkalmazandó eszközök és módszerek tekintetében is éles különbséget tettek. A „tűzoltás”-nak szánt — és annak megfelelő — kényszerintézkedések tartós alkalmazására kerültek az egész stabilizációs időszak tartamára. Az eredmény az lett, hogy sem a „szerkezetváltás” (ami a kibontakozás alapeleme lett volna), sem az egyensúlyi helyzet elérése nem valósult meg. Sőt ez utóbbi vonatkozásában az történt, hogy az egyre fokozódó „szigorítás” ellenére, a néhány éven keresztül kiizsázt külfkereskedelmi aktívum ismét passzívumba csapott át. Ráadásul az ország gazdasági potenciálja még romlott is, mivel az elért exporttöbbletet nemcsak a felhalmozás, hanem a pótlás rovására is produkáltuk. (Gépek, berendezések átlagos életkorának növekedése a szükséges pótlások elmaradása miatt következett be.) Így állt elő az a helyzet, hogy a tervezett stabilizációs időszak végére addig sem jutottunk el, hogy hozzákezdjünk a határozatlanul eredetileg megfogalmazott — és mindenki által helyeselt — célok megvalósításához. (Sőt, rosszabb helyzetből indulva kezdetük elől 87-ben az egészet.)

A közvélemény — ha nem is egyhangúlag, de úgy vélem — hajlandó lenne elfogadni most azt az országgyűlés által is acceptált érvet, hogy nem a felelősség kutatása (és büntetése) most a legfőbb feladat, hanem az, hogy még egyszer ugyanazt a hibát ne kövessük el. Hajlandó lenne elfo-

gadni, de éppen korábbi tapasztalatai alapján most már garanciát akar. Már nem bízik feltétel nélkül a vezetésben, biztos akar lenni abban, hogy ha ismét vállalja a kibontakozás érdekében a még súlyosabb feltételeket, akkor most nem hiába teszi.

Kormányelnökünk „megesküdött”, hogy most nem követjük el ugyanazt a hibát, most összhangot teremtünk a rövid- és hosszútávú szakasz feladatai között. Az országgyűlést meg is győzte erről. Minden bizonnyal ennek tudható be az a lelkes pátosz, amivel végül is a kormányprogramot elfogadták.

Ez a lelkes pátosz azonban igen hamar lelohadt. Pedig először úgy tűnt, hogy magával ragadja a közvéleményt is. A lelkesedés hirtelen csökkenésében, úgy vélem fontos szerepe volt az országgyűlés második napirendjének, az adóreformnak. A csalódást nem a személyi jövedelemadó (vagy éppen az általános forgalmiadó) bevezetése és következményeinek tudatosulása okozta. Addigra az Országgyűlést és véleményem szerint a közvélemény jelentős részét is meggyőzték arról, hogy a kibontakozási program végrehajtásához — éppen a rövid- és hosszútávú feladatok összhangjának megteremtéséhez — feltétlenül szükség van adóreformra. A csalódást éppen az okozta, hogy az Országgyűlés elé nem került az adóreform, hanem csupán a két új adónem bevezetéséről dönthetett. Ez pedig messze nem ugyanaz. Gazdaságunk működésének központi szabályozóit döntő mértékben az állami költségvetés, annak is a bevételi oldala, tehát az adórendszer közvetíti. A két új adó bevezetése önmagában még nem jelenti azt, hogy megváltozik az egész adórendszer; mely adók (tehát szabályozók) szűnnek meg és hogyan? Marad-e a vállalatoknak most majd pénzük arra, hogy az elmúlt években elmaradt pótlásokat a régen szükséges szerkezetváltás szükségleteinek megfelelően megcsinálják? És sorolhatnánk tovább is a nyitott kérdéseket, amelyekre az Országgyűlés és a közvélemény nem kapott választ. Illetve valamit kapott. A vitából — és az azóta nyilvánosságra került bevezetési módokból — az derült ki, hogy most, pillanatnyilag a két új adónem egyáltalán nem az eredetileg tervezett adóreformnak megfelelően kerül alkalmazásra. (Nem szűnnek meg adók, amelyek helyett kerülnek az újak alkalmazásra stb.) Miért nem? A válasz végsősoron mindig ugyanaz: mert az állami költségvetés jelenlegi állapota nem teszi lehetővé.

Ez bizonyára így is van. Csakhogy akkor nem csoda, hogy a közvélemény (és talán nemcsak az) levonja a következtetést, hogy kibontakozási program ide, vagy oda, a központi szabályozókat, amelyektől a gazdasági szféra függ, most sem a gazdaság bajai és az azokból való kilábalás szempontjai, hanem a költségvetés külön problémái határozzák majd meg. Vagyis a gazdaság érdekei megint alárendelődnek majd a fiskális (költségvetési) politika rövid távú érdekeinek. Ha így lenne, az azt jelentené, hogy — nem egészen úgy, mint az elmúlt években, de mégiscsak — beleestünk ugyanabba a hibába, amit korábban már elkövetünk, és amit éppen el akarunk most kerülni. Nos, majd kiderül! Decemberben, a jövő évi költségvetés beterjesztésekor már világosabban lehet látni. Addig viszont bízhatunk a kormányfő „bizonyisten”-ében.

Egy félreértést azért szeretnék eloszlatni. Sem az infláció, sem a munkanélküliség nem cél, nem végrehajtandó feladat. Mindkettő olyan negatív következmény, amelyet más pozitív célok elérése érdekében kényszerülünk vállalni. Önmagában véve semmi megbotránkoztató nincs abban, ha egyes testületek harcolni kívánnak ellenük. Mindenütt a világon, ahol ezek a jelenségek léteznek, harcolnak ellenük. Nem az a probléma tehát, ha tenni akar valaki gyakorlatilag is a munkanélküliség ellen, annak mérséklésére, negatív következményeinek elhárítására. Szerintem ez minden normális politika elemi feladata. Baj csak az lenne, ha ezt a „harcot” jelszóként, ürügyként használnák a pozitív célok elszabotálásához.

Dr. Kukorelly István: Nyílt, őszinte véleményeket olvashattam az Országgyűlés őszi ülészakaról és az ott elfogadott kormányprogramról. A véleményalkotó egyetemi oktatók, illetve hallgatók sajátos reprezentációt alkotnak, vélekedésük összességében, úgy gondolom, mégsem tér el az országban ma általában megfogalmazódó kérdésektől, aggodalmaktól.

Csak egyetérteni tudok a válaszadókkal abban, hogy az országban hónapok óta nagy a várakozás, ami fokozódott a szeptemberi ülészakon, de ma sem szűnt meg. Nem szűn-

hetett meg, mert a kormányprogram terápiája csak a gazdaságra vonatkozik, holott nem csak a gazdaság a beteg. A politikai intézményrendszer egészének reformja minden állampolgár által észrevehetően jelentős késésben van. Nem véletlenül bukkan elő több véleményben az egyik alapkérdés: mi a garanciája a kormányprogram végrehajtásának?

Garanciát csak a következetes politikai reform, a szocialista demokrácia újraértelmezése jelenthet. Erre vállalkozott a november 7-ét megelőző gorbacsovi beszéd is. A szocializmusnak valószínűleg egy új alkotmányos korszaka következik, amelyben a demokrácia konkrét technikáira az alkotmányos intézményekre nagy szükség van. Ezek a kiépített és kiépítendő intézmények a hatalom demokratizálását, a politikai nyilvánosságot, az állampolgárok politikai részvételét szolgálják.

Ilyen garanciát és felelősséget teremtő intézményre lenne szükség a kormány és a parlament viszonyában is. Az ülészakaról és a kormányprogramról alkotott vélemények ezen a ponton találkoznak. Felmerült a bizalom és a felelősség kérdése a legutóbbi országgyűlésen is.

A magyar kormányzati rendszerben a Minisztertanács megbízása határozatlan időre szól; igaz létezik olyan alkotmányos gyakorlat, hogy az alakulólésen az országgyűlés megerősíti a kormányt. 1973. évi III. törvény és az 1986-os parlamenti ügyrendmódosítás keretszabályai (a kormány megbízása az új kormány megválasztásáig tart) hűen kifejezik azt, hogy a kormány felelőssége inkább a párt vezető szervei előtt áll meg, a felelősség alkotmányos keretei hézagosak. Mindezeket túl a parlamentet a kormánnyal kapcsolatos hatáskörében korlátlanul helyettesítheti az Elnöki Tanács, amely akár az egész kormányt megválaszthatja, illetve visszahívhatja. A gyakorlatban az egyes miniszterek az Elnöki Tanácstól kapják megbízásukat. Igaza van Monok Istvánnak: a parlamentnek az alkotmányban lefektetett jogai sem érvényesülnek. Az országgyűlésnek az alkotmány elfogadásán és módosításán kívül nincs védett jogköre, s ez a kormányzati rendszerben elfoglalt pozíció 1949 óta változatlan.

A politikai nyilvánosságra tartozó, így az alkotmányba illő lenne tehát a kormány megválasztási rendjének, a megbízás idejének kérdése, s a kormány programjának országgyűlési vitájakor bizalmi szavazást kellene elrendelni. A bizalmatlansági indítvány ugyancsak beletartozik a népszuverenitást megtestesítő legfőbb képviseleti szerv hatáskörébe.

Pozitív és negatív megállapítások olvashatók az országgyűlés szeptemberi négy ülésnapjáról. Jogosan tették szavát többben az országgyűlés elnökének ügyrendi tévelygéseit, de észrevették néhányan azt is, hogy az országgyűlés parlamentként kezdett üzemelni, és e képviselet összetétele más.

Valóban így van. Az 1983-as választási reform hatására megnövekedett állampolgári részvétel sajátosan befolyásolta az országgyűlés összetételét. 1949 óta a '85-ös választások produkálták a legnagyobb fluktuációt, a képviselők 63%-a új. Az 1985-ös választások látványosan szétterjedtek a nemzeti egységet, statisztikai paraméterekkel megoldani kívánó parlamentarizmus képét. Az országgyűlés jelentős mértékben professzionálódott, aktívabb kormányzati munkára lenne képes. Aktivitásnövelő tényezőként említhető, hogy tagjainak közel 10%-a ügynevezett „spontán megválasztott”, akiknek már programadó készségük is jobb volt. (Róluk szolt Kovács András legújabb filmje.)

Az '85-ös választásokkal beinduló folyamatot egyelőre nem követte a képviselet hatáskörének, kormányzati pozíciójának átgondolása, ez ismét csak politikai deklarációban maradt. Ügyrendmódosítás történt ugyan, ám az nem vitte tovább a reformgondolatot, sőt bizonyos területeken — mint például törvényhozásban és az interpellációnál — visszarendeződést hozott. A házszabály rendelkezéseit maguk a képviselők vitatják.

Az újonnan megválasztott országgyűlés már egyre kevésbé fogadja el a kormányzati rendszerben nekik szánt *si-ma legitimációs* szerepet. Az országgyűlés az 1985—90-es ciklusban a demokratikus kormányzati döntéshozatal, az érdekintegráció színterévé kezd válni. A kibontakozó országgyűlési nyilvánosságot a politikai nyilvánosság szerves részévé kell tenni. Feszültséget teremtő helyzet, hogy az államjogi rendszer a csipkerózsika-álmát alussza, nem követi a valós folyamatokat. Az összhangba hozatal egy új alkotmányos koncepció és egy új parlamenti ügyrend feladata lenne.

Kitüntetések

Az Októberi Szocialista Forradalom 70. évfordulója alkalmából kitüntettek teljes névsorát helyhiány miatt előző lapszámunkban nem tudtuk közölni. A november 7-i ünnepségen a SZOTE dolgozói közül elismerésben részesültek a következő személyek: *Miniszteri Dicséretet* kapott: dr. Varga Endre klinikai orvos (Idősebbézési klinika), Söki Lajos ápoló (Idősebbézési klinika), Dienes Géza csoportvezető (SZOTE Gazdasági Igazgatóság), Trummel Ella vezető laboratóriumi asszisztens (Vértranszfúziós Állomás), Vörös Endréné laboratóriumi asszisztens (Gyermekgyógyászati klinika), Savanya Mária titkárnő (Bőrgyógyászati klinika). Nyugállományba vonulása alkalmából Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetést vehetett át: dr. Baráné dr. Szabó Éva docens (Bőrgyógyászati klinika), Galambosi István laboratóriumi asszisztens (Orvosi-Biológiai Intézet), dr. Heinerné dr. Mazareán Hortenzia adjunktus (Biokémiai Intézet), Kormos Géza betegfelvevő (SZOTE Gazdasági Igazgatóság); *Miniszteri Dicséretben* részesült: Bellér Antalné konyhai kisegítő

(SZOTE Gazdasági Igazgatóság), Szabó Ferenc portás (Gyógyszerésztudományi Kar). A legkiválóbb hallgatónak adható *Apáthy István* emlékérmét az idén dr. Sarnyi Zoltán végzett orvos nyerte el.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola dolgozói közül Kiváló Úttörő vezetői Kitüntetést kapott: Szili Antalné tanító, a Pedagógusok Szakszervezete Központi Vezetősége Dicsérelő Oklevelét Csillik Lászlóné iskolatitkár vehette át. Kiváló KISZ-szervezet Zászlót a Történelem csúcs KISZ-alszervezet, a KISZ KB Kollektíva Dicsérelő Oklevelét a Testnevelés csúcs KISZ-szervezet vezetősége kapta meg. KISZ KB Dicsérelő Oklevelét elismerésben részesült: Vass Imre II. éves biológia—technika szakos hallgató, Aranyai Sándor főiskolai tanársegéd. Lakóterületi politikai munkáért hárman vehettek át elismerést, Honvédelmi Emlékérmét 15 éves munkáért ketten kaptak. Erdemes Társadalmi Munka kitüntetést vett át Rokszi Anna IV. éves román—történelem szakos hallgató.

Nyugdíjba vonulásuk alkalmából a „szocialista kultúráért” kitüntetést kapta meg a JGYTF két oktatója, dr. Ivanics János tanszékvezető főiskolai docens (Mezőgazdasági Tanszék) és dr. Főrizs Sándor.

Az „AETAS” vendége: Bogyay Tamás

Ez év tavaszán a „AETAS” 5. számában jelent meg a Münchenben élő 78 éves történésszel, a középkori művészettörténet nemzetközileg is elismert szaktekintélyével készített interjú. Bogyay professzor szorosán vett szakmai tevékenysége mellett kiemelkedő szerepet töltött be és tölt nyugat-európai magyar emigráció szervezésében. Első igazgatója volt (1962—1968-ig) a müncheni Magyar Intézetnek, amely jelenleg is fontos intézménye és szervező központja a magyar történelem és irodalom problémáival foglalkozó emigráns

magyar tudósoknak. Bogyay több mint ötvenéves tudományos tevékenységét a közölt interjú követő részletes bibliográfia dokumentálja.

Fél év telt el a müncheni interjú óta és Bogyay Tamás személyesen tisztelte meg a JATE történész hallgatói lapjának szerkesztőit. A Szegeden töltött két nap (október 22. és 23.) zsúfolt programját az általa tartott kettő előadás mellett a találkozás Kristó Gyula professzorral és az általa vezetett Középkori Magyar Történeti tanszék kutatóival, majd a Móra Ferenc Múzeum vezetőivel és

munkatársaival alkotta. A szegedi városnézést és az ópusztaszeri kirándulást pedig az tette igazán érdekessé, hogy a professzor még sohasem járt Szegeden. Igaz, 1945-ös távozása óta 1985-ben jöhetett először Magyarországra. Az „AETAS” szerkesztősége ezúton köszöni meg Trogmayer Ottónak és Zombori Istvánnak a Móra Ferenc Múzeum igazgatójának és osztályvezetőjének azt a segítséget, amelyet annak érdekében nyújtottak, hogy Bogyay Tamás szegedi tartózkodása minél tartalmasabb és emlékezetesebb legyen.

Keleti kabinet a JATE-n

A szegedi keleti-nyelv kutatást segítő, hogy Németh Gyula és Ligeti Lajos saját könyvtárát a JATE Központi Könyvtárának adta. Így a szegedi „keleti kabinet” kb. 15 ezer egységből áll, mely azt jelenti, hogy a JATE könyvtára a világ első 5 gyűjteménye közé tartozik.

Ligeti Lajos akadémikus, az ELTE volt tanszékvezetője, a tibetológia és mongolisztika kutatója

1974-ben hagyta a JATE-ra saját könyvtárát. Születésének 85. évfordulója alkalmából a szegedi tudományegyetem Központi Könyvtárában ünnepséget rendeztek, melyen többek között részt vett: Rózsa György, az MTA könyvtárának igazgatója, Ligeti Lajos családja, a szülőváros, Balassagyarmat tanácsának képviselője és a JATE vezetői. Ligeti Lajos munkásságát Burger Kálmán, a JATE tudományos rektorhelyettese

méltatta; a professzorral, mint oktatóról Shütz Ödön örményológus, a tudósról Róna-Tas András, a JATE Altajisztikai Tanszéki Csoportja vezetője, a kézirat hagyatéka értékeiről — mely az MTA keleti gyűjteményét gazdagítja — Kara György, az ELTE Török Nyelvek Tanszékének vezetője szolt. Ez alkalomból a JATE Központi Könyvtárában kiállításon mutatják be Ligeti Lajos életútját és Szegedre került hagyatékát.